

Pravo mjerodavno za bit spora u arbitražnom postupku

Birkić, Jakov Borna

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:264180>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Međunarodno privatno pravo

Jakov Borna Birkić

Pravo mjerodavno za bit spora u arbitražnom postupku

Diplomski rad

Mentor diplomskog rada: Izv. prof. dr. sc. Dora Zgrabljić Rotar

Zagreb, 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Jakov Borna Birkić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu

Sažetak

U ovome radu dotaknut ćemo se temeljnih pitanja vezanih za arbitražu s posebnim naglaskom na pravo mjerodavno za bit spora. Samom radu pristupilo se gradacijski uz prikaz aktualnih zakonskih rješenja Zakona o arbitraži te srodnih mu međunarodnih konvencija. Polazilo se od samog određivanja pojma arbitraže, načelima na kojim se temelji, nužnih uvjeta arbitrabilnosti koji se moraju ispuniti da bi do arbitraže došlo. Središnji dio rada usredotočen je na definiranje mjerodavnog prava i njegovih pojava oblika, a u tome dijelu najviše se bavi mjerodavnim pravom za bit spora te izazovima koji se mogu pojaviti kroz načine odabira mjerodavnog prava za bit spora. Na kraju samoga rada upoznajemo se sa ograničenjima koja stoje na putu određivanja mjerodavnog prava te važnosti njegova odabira.

Ključne riječi: arbitraža, Zakon o arbitraži, međunarodne konvencije, načela, arbitrabilnost, mjerodavno pravo, mjerodavno pravo za bit spora, ograničenja

Summary

In this work, we will delve into fundamental questions related to arbitration with a special emphasis on the law applicable to the meritum of the dispute. The work was approached in a gradational manner, presenting the current legal solutions of the Croatian Arbitration Act and related international conventions. It started with the very definition of the concept of arbitration, the principles on which it is based, the necessary conditions of arbitrability that must be met for arbitration to take place. The central part of the work is focused on defining the applicable law and its manifestations, with a particular focus on the applicable law to the core of the dispute and the challenges that can arise through the methods of selecting the applicable law to the core of the dispute. In the end of the work itself, we familiarize ourselves with the obstacles that stand in the way of determining the applicable law and the importance of its choice.

Keywords: arbitration, Arbitration Act, international conventions, principles, arbitrability, applicable law, applicable law to the core of the dispute, limitations

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ARBITRAŽA	1
2.1. Osnovna načela arbitraže	2
1) <i>Dobrovoljnost i stranačka autonomija u izboru načina rješavanja spora i određivanju osnovnih elemenata arbitraže</i>	2
2) <i>Nedržavnost (arbitraža kao privatni, izvansudski mehanizam rješavanja sporova)</i>	3
3) <i>Adjudikativni karakter (arbitražni sud kao tijelo ovlašteno za suđenje)</i>	3
4) <i>Obvezujući učinak rezultata arbitraže (načelo supstitucije državne jurisdikcije i ovršnosti arbitražne odluke o biti spora)</i>	3
5) <i>Fleksibilnost i stranačka kontrola u postupku</i>	4
6) <i>Jednako postupanje sa strankama (načelo pravičnog suđenja, načelo saslušanja stranaka)</i>	4
7) <i>Učinkovitost (načelo zabrane zloupotrebe prava, načelo suđenja u razumnom roku)</i> ..	5
8) <i>Zaštita javnog poretka i integriteta arbitraže</i>	5
3. ARBITRABILNOST	5
4. MJERODAVNO PRAVO	7
4.1. Pravo mjerodavno za arbitražni postupak	8
4.2. Pravo mjerodavno za materijalnopravnu valjanost arbitražnog sporazuma	9
4.3. Pravo mjerodavno za sposobnost stranaka da sklope sporazum o arbitraži	11
4.4. Pravo mjerodavno za bit spora	11
5. NAČIN ODREĐIVANJA PRAVA MJERODAVNOG ZA BIT SPORA	11
5.1. Izbor stranaka	11
5.1.1. Odlučivanje po pravičnosti (ex aequo et bono, en qualite d'amiabile compositeur)	13
5.2. Određivanje od strane arbitražnog suda	15
5.2.1. Način na koje arbitražni sud može odrediti mjerodavno pravo za bit spora	16
5.2.1.1. Objektivni kriterij	16
5.2.1.2. Primjena običaja	18
6. OGRANIČENJA PRILIKOM ODABIRA PRAVA MJERODAVNOG ZA BIT SPORA	19
6.1. Javni poredak	19
6.2. Koneksitet	20
6.3. Vremensko ograničenje	20
7. ZAŠTO JE VAŽNO ODABRATI MJERODAVNO PRAVO?	21

8. ZAKLJUČAK	22
9. LITERAURA:	23

1. UVOD

Arbitraža kao najpoznatiji te najpoželjniji način alternativnog i mirnog rješavanja spora nastoji udovoljiti suvremenim potrebama ubrzanog razvoja. U svojoj složenoj zadaći arbitraža nailazi na mnoge poteškoće i izazove, a jedan od njih je svakako pitanje prava mjerodavnog za bit spora.

Kako bismo pobliže razjasnili problematiku arbitraže i prava mjerodavnog za bit spora kroz cijeli rad će biti izložena zakonska te određena konvencijska rješenja. U prvom dijelu rada bavit ćemo se određenjem pojma arbitraže, temeljnim načelima na kojima arbitraža počiva, arbitrabilnosti kao nužnog preduvjeta arbitraže.

U središnjem dijelu upoznat ćemo se s pojmom mjerodavnoga prava koje se razlikuje s obzirom na objekt primjene te ćemo posebnu pozornost posvetiti određenju prava mjerodavnog za bit spora, kao i problematici na koju nailaze stranke i sudovi prilikom njegova odabira odnosno određivanja.

U završnom dijelu rada susrest ćemo se sa ograničenjima koja stoje na putu prilikom odabira prava mjerodavnog za bit spora, važnosti njegova odabira i opasnosti propuštanja odabira te na samom kraju predstaviti ćemo zaključke do kojih smo došli prilikom raščlanjivanja problematike ovoga rada.

2. ARBITRAŽA

Arbitraža (franc. *arbitrage* iz lat. *arbitrari*: smatrati, suditi)¹ ili izabrano suđenje svoje određenje nalazi u Zakonu o arbitraži (dalje u tekstu: ZA) koji ga definira kao „*suđenje pred arbitražnim sudom bez obzira organizira li ga ili njegovo djelovanje osigurava arbitražna ustanova ili ne.*“² Ipak ovo široko prihvaćeno zakonsko određenje prema mišljenju nekih autora nije dovoljno precizirano, stoga Triva i Uzelac smatraju da bi se u doktrini arbitraža trebala određivati kao način rješavanja sporova pred trećim, nezavisnim i nepristranim tijelom čija se nadležnost izvodi iz volje stranaka i koje je ovlašteno donijeti za stranke obvezujuću odluku³ koju nazivamo arbitražnim pravorijekom. Dakle, riječ je o jednom od više alternativnih načina

¹ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 10. 8. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3579>>.

² Zakon o arbitraži (pročišćeni tekst, Narodne novine, 88/01), članak 2. stavak 1.

³ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, *Hrvatsko arbitražno pravo, Komentar Zakona o arbitraži i drugi izvori hrvatskog arbitražnog prava*, Zagreb, 2007., str. 12.

mirnog rješavanja sporova o pravima kojima stranke mogu slobodno raspolagati te o sporovima u kojima stranke svojom voljom, arbitražnim ugovorom koji predstavlja temelj arbitraže, derogiraju nadležnost s državnih sudova na nedržavna izabrana sudišta.

Pravna disciplina, odnosno grana prava koja se bavi arbitražom, točnije koja određuje pojam arbitraže, njena pravila, metode arbitraže, vrste arbitraže, osnivanje, ustroj, način rada arbitraže, njena temeljna načela i izvore arbitražnog prava nazivamo arbitražno pravo.⁴

Nastavno na određenje pojma arbitraže, valja istaknuti najznačajnije konvencije na međunarodnom planu koje se bave tom granom prava te koje su svojim uređenjem uvelike pridonijele harmonizaciji arbitraže na globalnoj razini. Neke od njih su Newyorška konvencija o priznanju i izvršenju inozemnih arbitražnih odluka iz 1958. godine, Washingtonska konvencija o rješavanju investicijskih sporova između država i pripadnika drugih država iz 1965. godine, Ženevska konvencija o izvršenju inozemnih arbitražnih odluka iz 1927. godine, Ženevski protokol o arbitražnim klauzulama iz 1923. godine, Europska konvencija o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži iz 1961. godine. Također treba istaknuti jedan od bitnijih međunarodnih propisa koji ne spada pod konvencije, a to je Model zakon o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži iz 1985. godine Komisije Ujedinjenih naroda za međunarodno trgovačko pravo (engl. United Nations Commission on International Trade Law – UNCITRAL).⁵

2.1. Osnovna načela arbitraže

1) Dobrovoljnost i stranačka autonomija u izboru načina rješavanja spora i određivanju osnovnih elemenata arbitraže

Razlog navođenja ovog načela kao prvoga je taj što je to načelo odraz biti arbitraže kao nečega dobrovoljnog i autonomnog. Stranke odabiru arbitražu jer im takav oblik mogućnosti stoji na raspolaganju, a ne jer su se njome prinudne služiti. Od dobrovoljnosti i stranačke autonomije potječe prvi korak, a to je sklapanje arbitražnog sporazuma (o kojem će detaljnije u nastavku biti rečeno više) kojim se mogu urediti gotovi svi elementi arbitraže, od predmeta arbitraže, mjesta arbitraže, broja arbitara, mjerodavna pravila, jezik arbitraže, uvjeti odstupanja od sporazuma itd. Stranačka autonomija ipak nije neograničena i u određenim slučajevima dolazi do ograničenja, a to jest da jednom sklopljen arbitražni sporazum postaje obvezujuć za stranke

⁴ Lasić, Mile, Arbitražno pravo, Široki Brijeg 2013. str. 19.

⁵ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža [loc. cit.](#)

te se od istog može odstupiti samo sporazumno. Nastoji li se odstupiti od valjano sklopljenog sporazuma jednostranom voljom, arbitraža se može provesti i protivno volji jedne od stranaka.⁶

2) Nedržavnost (arbitraža kao privatni, izvansudski mehanizam rješavanja sporova)

Ono što odlikuje arbitražu, odnosno arbitražne sudove, jest nedržavnost. Unatoč postojanju institucionalnih arbitraža (o njima više u nastavku), njih ne krase karakter ustanove, niti državnog tijela već su to pravne osobe privatnog prava koje svoja ovlaštenja crpe iz sporazuma stranaka. Tako ni arbitri nisu državni službenici, a arbitražu prihvaćaju kao dobrovoljnu obvezu. Nedržavni karakter arbitraže ne označava potpunu slobodu u njenom djelovanju, također nailazimo na određena ograničenja koja se sastoje u nadzoru nacionalnih sudova, a samo jedan primjer nadzora jest mogućnost poništaja pravorijeka od strane državnih sudova.⁷

3) Adjudikativni karakter (arbitražni sud kao tijelo ovlašteno za suđenje)

Što znači da arbitraža ima adjudikativni karakter? Arbitri osim facilitacijskih ovlasti, od kojih je jedna da pomognu strankama postići nagodbu, raspoložu ovlaštenjem utvrditi pravno stanje među strankama, utvrditi činjenice, primijeniti mjerodavno pravo te naposljetku donijeti odluku kojom će odrediti prava i obveze kao što je to slučaj u postupcima pred državnim sudovima. Većina drugih alternativnih mehanizama rješavanja sporova poput medijacije nema adjudikativna ovlaštenja.⁸

4) Obvezujući učinak rezultata arbitraže (načelo supstitucije državne jurisdikcije i ovršnosti arbitražne odluke o biti spora)

Budući da je kod arbitraže riječ o tome da su stranke dobrovoljno podvrgle spor njenom autoritetu, ne čudi činjenica da je puno veća brojka dobrovoljnog izvršavanja arbitražnih odluka nego državnosudskih odluka. Izneseno ne jamči uvijek put do pravne zaštite, iako su arbitražni pravorijeci odnosno arbitražne odluke o biti spora, obvezujući za stranke u dvojakom smislu. Najprije govorimo o kontraktualnoj obvezatnosti kod koje se stranke samim sporazumom obvezuju dobrovoljno izvršiti odluku. Zatim dolazimo do jurisdikcijske obvezatnosti koja nastupa ukoliko stranka ne bi dobrovoljno izvršila arbitražnu odluku, u kojem slučaju će se ona izvršiti prisilno, pomoću državnog sudbenog aparata bez potrebe provođenja novog postupka. Dakle arbitražni pravorijek može poslužiti kao neposredna osnova za ovrhu, odnosno za provođenje postupka prisilnog izvršenja, a u takvom postupku su pravorijeci izjednačeni po

⁶ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. XXXVII

⁷ Ibid. Str. XXXVI

⁸ Ibid.

svojoj pravnoj snazi s pravomoćnim i ovršnim sudskim presudama. Uvjet takve pravne snage jest da pravorijek bude priznat od pravosudnog aparata države u kojoj pravorijek treba izvršiti.⁹

5) Fleksibilnost i stranačka kontrola u postupku

Fleksibilnost arbitraže, to jest njenog postupka, je jedan od glavnih razloga privlačnosti strankama, dok s druge strane izbjegavaju krutost državnog sudbenog aparata. Možemo reći da je fleksibilnost usko povezana s autonomijom i dobrovoljnošću zahvaljujući zbog kojih je došlo do arbitraže, stoga ne čudi činjenica da je cijela arbitraža prilagođena upravo strankama. Arbitraža je ta koja se prilagođava strankama koje mogu svakog trenutka svojim ad hoc sporazumima izmijeniti neke arbitražne elemente poput mogućnosti promjene pravila, mogućnosti promjene procesnih koraka itd. Ako se isprovocira situacija u kojoj arbitri nisu spremni prihvatiti novonastale promjene, stranke će ih jednostavno zamijeniti drugima. Ipak, ako se stranke ne bi usuglasile oko nekih pitanja ili bi to propustile učiniti, tu zadaću će umjesto njih izvršiti arbitri, za razliku od nacionalnih sudova gdje su stranke gotovo prinudne slijepo slijediti unaprijed utančana pravila.¹⁰

6) Jednako postupanje sa strankama (načelo pravičnog suđenja, načelo saslušanja stranaka)

Dobrovoljnim podvrgavanjem svoga spora pod arbitražu stranke se svjesno odriču nekih jamstava pravne zaštite koju pružaju državni sudovi kao što su pravo na žalbu, javnosti postupka, pravo na profesionalnog suca koji je dodijeljen prema pravilima distribucije predmeta itd. Iako se u slučaju arbitraže radi o derogaciji nadležnosti, ipak se od određenih fundamentalnih pravnih postulata ne može odstupiti, a jedan od njih je jednako postupanje sa strankama, u širem smislu poznato kao i pravo na pravično suđenje¹¹ koje nalaže da nezavisna i nepristrana osoba omogući strankama da iznesu svoje zahtjeve, da se očituju na zahtjeve i navode protivne stranke postupajući potpuno jednako bez ikakvog prostora diskriminaciji.

⁹ Ibid. Str. XXXVII

¹⁰ Ibid. Str. XXXVIII

¹¹ Odredbu o pravičnom suđenju nalazimo u Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (pročišćeni tekst MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17) članak 6.1 PRAVO NA POŠTENO SUĐENJE

1. Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde.

Samim nepoštivanjem ovoga načela zasigurno bi s arbitraže ostao zametnut epitet atraktivnosti.¹²

7) Učinkovitost (načelo zabrane zloupotrebe prava, načelo suđenja u razumnom roku)

Učinkovitost u arbitraži posebno dolazi do izražaja uzmemo li u obzir da arbitri nisu opterećeni velikom količinom predmeta kao suci te im je mandat isključivo ograničen i koncentriran na konkretan spor. Stoga arbitraže nastoje da kvalitetom i stručnošću postupak bude proveden djelotvorno i u razumnom roku. Zato ne čudi činjenica da su gotovo sve moderne arbitraže u svoje sustave ugradile mehanizme suzbijanja zloupotrebe procesnih prava koje bi posljedično mogle rezultirati odugovlačenjem postupka. Arbitražna pouzdanost koja je rezultat njene kvalitete, brzine i efikasnosti odrazit će se na širinu njene angažiranosti.¹³

8) Zaštita javnog poretka i integriteta arbitraže

Osim dužnosti poštivanja fundamentalnih pravnih načela od kojih smo već neke izložili, arbitraži se nameće još jedna jednako važna obveza od koje zapravo ovisi njena opstojnost. Svojim cjelokupnim djelovanjem arbitraža ne smije povrijediti pravna pravila koja predstavljaju temelj pravnim porecima u kojima djeluje. Gotovo sva nacionalna zakonodavstva u svojim propisima sadrže pravila kojima se nastoji osigurati poštivanje javnog poretka. Samim urednim izvršavanjem svoje obveze dovest će do rezultata da će pravni poreci svojim prisilnim mehanizmima pružiti određeni oblik zaštite arbitraži te omogućiti izvršenje njenih odluka. Stoga će arbitražna učinkovitost i privlačnost biti zavisne o potpori koje uživa od strane nacionalnih pravosudnih tijela.¹⁴

3. ARBITRABILNOST

Arbitrabilnost možemo odrediti kao prikladnost za arbitražu. Takva prikladnost nije zadovoljenje samo jedne izričite kategorije, odnosno da bismo mogli govoriti o arbitrabilnosti treba biti ispunjeno više kriterija.

Iako naš ZA u svojoj zakonskoj odredbi o arbitrabilnosti nudi sadržajno određenje, u nastavku će elementi arbitrabilnosti biti detaljnije obrađeni.

Najprije se postavlja pitanje koji se sporovi uopće mogu podvrgnuti arbitraži te u tom smislu govorimo o arbitrabilnosti *ratione materine*.¹⁵ ZA jasno navodi da: „*Stranke mogu ugovoriti*

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid. Str. XXXIX

¹⁵ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. 22

*domaću arbitražu za rješavanje sporova o pravima kojima mogu slobodno raspolagati*¹⁶, no ne precizira o kojim pravima je riječ.

Najvjerniji i najširi prikaz o pravima kojima se može slobodno raspolagati daje nam Zakon o parničnom postupku (dalje u tekstu ZPP) navodeći da „*Sud neće uvažiti raspolaganja stranaka koja su u suprotnosti s prisilnim propisima i pravilima javnog morala.*“¹⁷ Primjer takvog slobodnog raspolaganja pravima pruža nam Zakon o obveznim odnosima (dalje u tekstu: ZOO) koji u svojem osnovnom načelu o slobodnom uređivanju obveznih odnosa navodi: „*Sudionici u prometu slobodno uređuju obvezne odnose...*“¹⁸, a takvi odnosi mogu biti ugovorni (najčešće trgovački) i izvanugovorni (npr. prouzročanje štete), ne odstupajući od Sajkovog određenja prema kojemu su prava kojima stranke slobodno raspolažu „*prava koje se temelje na ugovornim odnosima, a mogu biti prava koja se temelje na zakonskim rješenjima o izvanugovornoj odgovornosti za naknadu štete.*“¹⁹ Kada govorimo o primjerima o sporovima kojima stranke ne mogu slobodno raspolagati, valja istaknuti statusne sporove iz bračnih i obiteljskih odnosa.²⁰

Nadalje, nailazimo na kriterij koji nam daje odgovor na pitanje mogu li se određeni sporovi iznositi samo pred domaću arbitražu ili se mogu iznositi pred inozemnu arbitražu, poznato kao arbitrabilnost *ratione territorii*. Prema ZA: „*U sporovima s međunarodnim obilježjem stranke mogu ugovoriti i arbitražu čije je mjesto izvan područja Republike Hrvatske, osim ako je posebnim zakonom propisano da takav spor može rješavati samo sud u Republici Hrvatskoj.*“²¹ Iz navedenog proizlazi da stranke u sporovima koji nemaju međunarodno obilježje nisu u mogućnosti svoj spor podvrgnuti stranoj arbitraži. Stoga, ako bi dvije stranke koje bi pripadale hrvatskom pravnom poretku ugovorile takvu arbitražu, takav bi ugovor bio nevaljan.

Nadalje, kriterij koji se naziva arbitrabilnost *ratione institutionis* daje odgovor na pitanje može li se spor iznijeti samo pred institucionalne arbitraže ili postoji mogućnost iznošenja spora pred ad hoc arbitražama. Prema ZA: „*Stranke se mogu sporazumjeti o tome da sporove iz stavka 1. ovoga članka iznesu pred arbitražni sud bez obzira na to organizira li njegovo djelovanje arbitražna ustanova ili ne.*“ Riječ je o odredbi koja iskazuje iskorak u razvoju hrvatskog

¹⁶ Zakon o obveznim odnosima (pročišćeni tekst, Narodne novine, [35/05](#), [41/08](#), [125/11](#), [78/15](#), [29/18](#), [126/21](#), [114/22](#), [156/22](#)), čl 3. stavak 1.

¹⁷ Zakon o parničnom postupku (pročišćeni tekst, Narodne novine, [53/91](#), [91/92](#), [58/93](#), [112/99](#), [88/01](#), [117/03](#), [88/05](#), [02/07](#), [84/08](#), [96/08](#), [123/08](#), [57/11](#), [148/11](#), [25/13](#), [89/14](#), [70/19](#), [80/22](#), [114/22](#)), članak 3. stavak 3.

¹⁸ Članak 3. ZOO

¹⁹ Križančić, Marijana, Ugovor o arbitraži, u Pravnik, Zagreb 2002., str. 97-111

²⁰ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. 30

²¹ Članak 3. stavak 2. ZA

arbitražnog prava uzmemo li u obzir da smo u našoj bližoj povijesti socijalističke države nailazili na zabrane ad hoc arbitraže za nacionalne sporove.²²

Naposlijetku, koje osobe su sposobne zaključiti ugovor o arbitraži i biti stranke u sporu pred arbitražom, kriterij poznat kao arbitrabilnost *ratione personae*. Prema ZA:

„1) Sposobnost fizičkih, pravnih i drugih osoba da zaključe ugovor o arbitraži i da budu stranke u sporu pred arbitražnim sudom ocjenjuje se prema pravu koje je za njih mjerodavno.

2) Državljeni Republike Hrvatske i pravne osobe hrvatskoga prava, uključujući i Republiku Hrvatsku te jedinice lokalne samouprave i jedinice područne (regionalne) samouprave, mogu zaključiti ugovor o arbitraži i biti stranke u sporu pred arbitražnim sudom.“²³ Riječ je o kogentnoj zakonskoj odredbi u kojoj je autonomija stranaka isključena. Također je vidljivo da se subjektivna sposobnost odražava na dvije razine. Prvu bi razinu činila smjernica za pronalaženje mjerodavnog pravnog pravila s obzirom na državnu pripadnost osobe.²⁴ Uzmemo li u obzir da je početna ideja priznavanja subjektivne sposobnosti bila ograničena samo na državu i državne agencije, kod druge razine se susrećemo s još jednim razvojnim iskorakom u razvoju hrvatskog arbitražnog prava, a to je priznata subjektivna arbitražna sposobnost entitetima javnog prava.²⁵ Iz navedenog treba izvesti zaključak da ako bi jedna stranka bila sposobna sklopiti ugovor po svojem nacionalnom pravu, dok joj s druge strane prema nacionalnom pravu druge stranke takva sposobnost ne bi bila priznata, sklopljeni ugovor o arbitraži bi bio nevaljan s gledišta nacionalnog pravnog poretka druge stranke.

4. MJERODAVNO PRAVO

Moderni nacionalni poreci koji su dovoljno razvijeni i udovoljavaju složenim zahtjevima suvremene arbitraže mogu poslužiti kao solucijski temelj za sva pitanja koja eventualno eskaliraju tijekom postupka. Zato je činjenično stanje takvo da se najčešće oslanja na jedno ili više nacionalnih prava.²⁶ Unatoč prikazanoj praksi, do izražaja u pronalasku rješenja na polju arbitraže sve više do izražaja dolazi primjena pravila sadržanih u bilateralnim i multilateralim konvencijama, pravilnicima arbitražnih institucija te u drugim sličnim aktima.²⁷

²² Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. 37

²³ Članak 7. ZA

²⁴ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. 69

²⁵ Ibid.

²⁶ Poturičić, Marina, Pravo mjerodavno za bit spora u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži, Pravnik (Zagreb). - 38 (2004), 1(78) ; str. 69.

²⁷ Ibid.

Navedeno nazivamo mjerodavnim pravima koje se razlikuju s obzirom na objekt primjene, a to su: pravo mjerodavno za arbitražni postupak, pravo mjerodavno za materijalopravnu valjanost arbitražnog sporazuma, pravo mjerodavno za sposobnost stranaka da sklope sporazum o arbitraži te naposljetku pravo mjerodavno za bit spora.²⁸

U nastavku će biti više rečeno o izloženoj problematici, ali u središtu pozornosti u skladu s temom ovoga rada naći će se pravo mjerodavno za bit spora.

4.1. Pravo mjerodavno za arbitražni postupak

Već smo kod načela konstatirali fleksibilnost arbitraže i njenog postupka, govoreći o tome da arbitraža služi strankama i da su one ovlaštene svojom voljom urediti arbitražni postupak gotovo neograničeno. Prema ZA „*ako to nije u protivnosti s odredbama ovoga Zakona, stranke se mogu sporazumjeti o pravilima postupka kojih će se arbitražni sud pridržavati ili tako da ih same odrede ili upućivanjem na određena pravila, zakon ili na drugi prikladan način.*“²⁹ Kao i kod većine stvari na području arbitraže, primarna je stranačka autonomija koja je možemo reći minimalno ograničena. Ona je primjerice ograničena pravilima o javnom poretku, kogentnim odredbama ZA o pravodobnom obavještanju i dostavi podnesaka te o poštivanju stranačke ravnopravnosti, stoga ako bi stranke ugovorile postupovna pravila u kojem bi neka od stranaka zauzimala podčinjeni položaj, takav sporazum bi bio nevaljan.³⁰ Pravila postupka korisno je odrediti kada nije određeno mjesto arbitraže, posebice kod ad hoc arbitraža, dok je s druge strane po pitanju institucionalnih takvo određenje manje važno s obzirom na to da se prihvaćaju pravila arbitražne ustanove.³¹ Strankama na raspolaganju stoje razne solucije, a neke od njih su da sastave posebna pravila postupka, što iziskuje vrhunsko poznavanje ne samo arbitražnog nego i ostalih grana prava jer u protivnom može doći do tzv. patoloških arbitražnih sporazuma koji zbog nejasnoća ili proturječnosti mogu ugroziti provođenje arbitraže. Zatim, stranke mogu usvojiti model pravila postupka poput UNCITAL-ovog modela ili pravila postupka druge države, pri čemu posebnu pozornost treba obratiti na to da nisu u suprotnosti s prisilnim propisima mjesta arbitraže ili stranke jednostavno mogu usvojiti pravila mjesta arbitraže.³²

Nadalje ZA navodi: „*Ako takvog sporazuma nema, arbitražni sud može, ako to nije u protivnosti s odredbama ovoga Zakona, provoditi postupak na način koji smatra prikladnim. Ovlaštenja*

²⁸ Ibid.

²⁹ Članak 18. stavak 1 ZA

³⁰ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. 155

³¹ Siniša Triva ; prijevod Davor Babić, Nina Tepeš, Siniša Triva, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova : kako rješavati međunarodne poslovne sporove, Zagreb, 2003., str. 133

³² Ibid.

arbitražnog suda uključuju i ovlaštenje da pravila postupka odrede samostalno ili upućivanjem na određena pravila, zakon ili na drugi prikladan način te ovlaštenje za odlučivanje o dopustivosti, važnosti i dokaznoj snazi predloženih i izvedenih dokaza.“³³

Podredno, ovlaštenje za određivanje pravila postupka pripada arbitrima. Pritom situaciju u kojoj nema sporazuma stranaka ne treba tumačiti restriktivno, što znači da će arbitri biti ovlašteni odrediti pravila postupka koja nisu obuhvaćena sporazumom stranaka, a u praksi nerijetko predstavlja slučaj.³⁴ Kako bi se arbitrima pojednostavilo uređivanje procesnih pravila UNCITRAL je 1996.godine donio svojevrsni podsjetnik „*Bilješke o organizaciji arbitražnog postupka*“ kojim se nastoji u što većoj mogućoj mjeri doprinijeti učinkovitosti arbitražnog postupka.³⁵ Zanimljivost prilikom određivanja pravila postupka od strane arbitara jest da ukoliko ne bi poštovali pravila postupka koje su sami odredili utoliko neće nužno dovesti do poništaja pravorijeka jer će do poništaja doći samo ako su povrijeđena procesna pravila ZA te sporazum stranaka.³⁶

4.2. Pravo mjerodavno za materijalnopravnu valjanost arbitražnog sporazuma

Ugovor o arbitraži određen je kao ugovor kojim stranke podvrgavaju arbitraži sve ili određene sporove koji su među njima nastali ili bi mogli nastati iz određenog pravnog odnosa, ugovornog ili izvanugovornog.³⁷ Kako bismo shvatili problematiku mjerodavnog prava za arbitražni ugovor, nužno je izložiti njegove pojavne vrste. Dvije su osnovne vrste arbitražnog ugovora. Prvi je način kada je ugovor sklopljen kao kompromisna klauzula (clause compromissorie), gdje se radi o vrsti arbitražnog ugovora koji je sklopljen prije nastanka spora iz određenog pravnog odnosa. Zaključuje se u vrijeme zaključivanja glavnog materijalnopavnog ugovora za pravni odnos, stoga on postaje klauzula, odnosno uglavak glavnome ugovoru.³⁸ Drugi način sklapanja arbitražnog ugovora jest kao kompromis (acte de compromis), to je vrsta ugovora o arbitraži koji se javlja nakon što je među strankama već nastao spor te se zaključuje kao samostalni ugovor.³⁹

Specifičnost arbitražnog ugovora jest u tome što se na njega gleda kao potpuno samostalni pravni posao koji je neovisan od glavnog ugovora, stoga pravo koje je mjerodavno za arbitražni

³³ Članak 18. stavak 2 ZA

³⁴ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. 156

³⁵ ibid

³⁶ Ibid. Str. 157

³⁷ Članak 6. stavak 1 ZA

³⁸ Križančić, Marijana, op.cit. (bilj.33), str. 100-101

³⁹ Ibid.

ugovor nije nužno pravo koje je mjerodavno za glavni ugovor.^{40 41} Izloženi pristup nazivamo načelom separabilnosti.⁴² Ipak se u praksi arbitražni ugovor rijetko podvrgava pravu različitom od glavnog ugovora.⁴³

Prema ZA mjerodavno pravo za arbitražni ugovor određeno je na sljedeći način: „materijalnopravnu valjanost ugovora o arbitraži mjerodavno je pravo koje su stranke izabrale. Ako stranke nisu izabrale mjerodavno pravo, mjerodavno će biti pravo koje je mjerodavno za bit spora ili pravo Republike Hrvatske.“⁴⁴ Iz priloženoga vidimo da se ZA oslanja na različite kolizijske pristupe. Zakonska odredba započinje proklamiranjem autonomije stranaka pa će primarno mjerodavno pravo biti ono koje su stranke izabrale poznato kao *lex voluntatis*, u pitanju je međunarodni standard koji je prihvaćen u svim nacionalnim pravima⁴⁵. Podredno, ako bi stranke propustile izvršiti izbor mjerodavnog prava za valjanost arbitražnog ugovora, alternativno su postavljene dvije mogućnosti. Prva, mjerodavno će biti *lex cause*, odnosno pravo koje je mjerodavno za glavni ugovor. Svoje opravdanje nalazi u shvaćanju da je arbitražni ugovor najuže povezan sa glavnim ugovorom.⁴⁶ Takvom pristupu se prigovara smatrajući da se strankama ne pruža mogućnost odabira neutralnog foruma te da nije u skladu sa Newyorškom konvencijom i UNCITRAL-ovim Model zakonom koji predviđaju primjenu *lex loci arbitri*, prava sjedišta arbitraže u odsustvu izričitog stranačkog izbora mjerodavnog prava.⁴⁷ Ovakav stav je prevladavajuć u međunarodnoj arbitražnoj praksi, a svoje stajalište temelji na tome da je arbitražni sporazum u najbližoj i najstvarnijoj vezi s pravom mjesta arbitraže koje su stranke izabrale.⁴⁸ Druga mogućnost je *lex fori*, pravo suda, odnosno tijela koje postupa u arbitraži.⁴⁹ Alternativni pristup određivanja mjerodavnog prava povećava vjerojatnost da će ugovor o arbitraži biti valjan.

⁴⁰ Križančić, Marijana, loc.cit.

⁴¹ Više o odnosu arbitražnog i glavnog ugovora: Puljko, Vjekoslav, Neovisnost ugovora o arbitraži u odnosu na glavni ugovor, u Pravni vjesnik, 2004., str. 195-205

⁴² Pretpostavka razdvajanja u međunarodnoj arbitraži, dostupno na: <https://www.international-arbitration-attorney.com/hr/presumption-separability-international-arbitration/>, pristupljeno 15.8.2023

⁴³ Siniša Triva ; prijevod Davor Babić, Nina Tepeš, Siniša Triva, op.cit.(bilj. 31) str.133

⁴⁴ Članak 6. stavak 7. ZA

⁴⁵ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. 66.

⁴⁶ Petrović, Milena, Međunarodna trgovačka arbitraža i međunarodno privatno pravo, Revija Kopaoničke škole prirodnog prava, vol. 1, br.1, 2019., str. 184

⁴⁷ ibid

⁴⁸ Ibid. str 185

⁴⁹ Ibid. str. 183

4.3. Pravo mjerodavno za sposobnost stranaka da sklope sporazum o arbitraži

O ovom aspektu mjerodavnog prava već je rečeno u dijelu koji se tiče arbitrabilnosti. Ukratko ćemo samo napomenuti da je riječ o kogentnoj normi u kojoj je stranačka volja zapostavljena te da se sposobnost stranaka da sklope ugovor o arbitraži određuje po pravu države pripadnosti osoba.

4.4. Pravo mjerodavno za bit spora

Pravo mjerodavno za bit (meritum, suštinu) spora nalazi svoju ključnu poziciju po pitanju mjerodavnog prava te arbitraže općenito. To pravo predstavlja temelj na osnovu kojega će arbitri riješiti spor kojeg su stranke pred njih iznijele.⁵⁰

Logičnim slijedom nam se nameće pitanje koje je to mjerodavno pravo za bit spora? Kako bismo dali odgovor na to pitanje u nastavku ćemo izložiti na koji način dolazi do primjene i odabira mjerodavnog prava za bit spora, poteškoćama koje se mogu pojaviti, samim ograničenjima prilikom određivanja te naposljetku zašto je važno odrediti mjerodavno pravo.

5. NAČIN ODREĐIVANJA PRAVA MJERODAVNOG ZA BIT SPORA

Načini na koje možemo odrediti mjerodavno pravo za bit spora su sljedeći: izbor stranaka i određivanje od strane suda.

5.1. Izbor stranaka

Stranke trebaju mjerodavno pravo odrediti same, izravno ili neizravno te takav odabir ne smiju vršiti po posredniku odnosno trećoj osobi.⁵¹

Prema ZA: „Arbitražni sud odlučit će po pravnim pravilima koja su stranke izabrale kao mjerodavna za bit spora. Svako upućivanje na pravo ili pravni sustav određene države tumačit će se, osim ako se stranke nisu izričito drukčije sporazumjele, kao neposredno upućivanje na supstancijalna pravila te države, a ne na njezina pravila o određivanju mjerodavnog prava.“⁵²

Gotovo identičnu odredbu nalazimo u članku 33. stavku 1.⁵³ UNCITRAL-ovih arbitražnih pravila iz 2010. godine, također Europska konvencija za međunarodnu trgovačku arbitražu iz 1961. godine izričito predviđa da su stranke slobodne pri izboru prava koje će arbitri primijeniti

⁵⁰ Poturičić, Marina, op.cit. (bilj. 26), str. 70

⁵¹ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. 224

⁵² Članak 27. stavak 1. ZA

⁵³ UNCITRAL Arbitration Rules, dostupno na: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-rules.pdf>, pristupljeno: 17. 8. 2023.

na meritum spora.⁵⁴ Dolazimo do zaključka da na međunarodnoj razini imamo konsenzus po pitanju primarnosti odabira mjerodavnog prava za bit spora voljom stranaka. Stoga ne čudi činjenica da je sloboda stranaka u arbitraži najuže vezana za to na koji način, odnosno prema kojim materijalnopравnim pravilima će se riješiti njihov spor. Ovakvo stajalište je postalo opće prihvaćeno zahvaljujući razvoju međunarodne arbitraže gdje je vladalo mnijenje prihvatljivosti da stranke iz različitih pravnih sustava vrše izbor prava najčešće nekog trećeg neutralnog prava, a sve u svrhu nepristranog postupanja.

Iz same zakonske odredbe vidljivo je da se po pitanju stranačke autonomije otišlo i korak dalje. Stranke svojom dispozicijom mogu izričito navesti mjerodavno pravo ili pravna pravila. Ukoliko bi stranke odredile pravo određene države, utoliko bi se takav odabir odnosio izravno na materijalnopравna pravila, dok se ne bi odnosio na kolizijske norme odnosno pravila o rješavanju sukoba zakona⁵⁵ iz čega proizlazi da je institut *renvoi*⁵⁶ isključen. Međutim, to stranke ne sprječava da svojim izričitim određenjem upute na kolizijska pravila nacionalnog pravnog poretka. Nadalje, izbor prava stranaka ne mora biti u nikakvoj vezi s predmetom spora, odnosno ne zahtjeva se koneksitet. Navedeno znači da stranke za svoj spor koji i ne bi imao inozemno obilježje mogu odabrati pravo neke treće zemlje, a da predmet spora nema nikakve dodirne točke s konkretnim nacionalnim poretkom. Stranke mogu odabrati pravila autonomnog prava za koje smatraju da su najprihvatljivija za njihov konkretan spor. Tako im na raspolaganju stoje međunarodne konvencije, neslužbene kodifikacije kao što su UNIDROIT pravila, pravila privatnih organizacija (Incoterms), opći principi prava, mogu se opredijeliti za *lex mercatoria* ili odlučiti da se spor riješi po pravičnosti.⁵⁷ Na raspolaganju strankama također stoji interesantan institut poznat kao „*dépeçage*“ (institut cijepanja prava). Naime, riječ je o institutu koji omogućava strankama primjenu više prava na isti ugovorni odnos kao posljedicu propisivanja različitih točaka vezivanja za formu i sadržaj ugovora ili izbora više prava od strane ugovornih stranaka.⁵⁸

⁵⁴ Deskoski, Toni, Izbor merodavnog prava za suštinu spora pred međunarodnom trgovačkom arbitražom, *Liber amicorum* Gašo Knežević, str. 292

⁵⁵ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. 223

⁵⁶ *Renvoi*- (franc., od *renvoyer*: poslati natrag, vratiti), institut međunarodnoga privatnoga prava koji temeljem kolizijskoga pravila *lex fori* upućuje na cjelokupno (a ne samo materijalno) mjerodavno strano pravo, uključujući i kolizijska pravila toga stranoga prava- *renvoi*. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 18. 8. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52474>>.

⁵⁷ Petrović, Milena, op.cit. (bilj. 46) str. 188.

⁵⁸ Dr. sc. Dinka Šago i Nina Mišić Radanović: Prorogacija nadležnosti u hrvatskom pravu i pravu... Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 53, 4/2016., str. 1053.-1078.

Kako bi se izbjegle dodatne komplikacije i sporovi, strankama se preporuča najpouzdaniji način odabira mjerodavnog prava za bit spora, a to jest izrijekom u ugovoru. Takozvana „*choice of law clause*“ je posebna ugovorna odredba koja se naziva klauzulom o izboru prava koja se uključuje ili u glavni ugovor ili u arbitražni sporazum.⁵⁹

Iz navedenog smo vidjeli kako stranke mogu odabrati pravo na izričit način, ali s druge strane kako sama zakonska odredba o izboru mjerodavnog prava izborom stranaka ne propisuje način na koji one to mogu učiniti, odabir stranke mogu izvršiti i prešutno⁶⁰. Ukoliko dođe do prešutnog izbora, namjera stranaka nije striktno izražena u ugovoru nego na nju ukazuju različite okolnosti slučaja. Takve okolnosti mogu biti različite poput ugovaranja mjesta arbitraže, ugovaranja institucionalne arbitraže, valuta ugovora, jezik ugovora, pozivanje na propise određenog pravnog poretka itd.⁶¹ Naravno, što je više okolnosti iz kojih možemo izvesti neke zaključke vezane za spor, jednostavnije ćemo odrediti pravo koje bi bilo mjerodavno za bit spora. Možemo reći da je kod prešutnog izbora zapravo riječ o odabiru prava u kojem sudjeluju dva subjekta jer je na arbitrima da istraže prešutnu volju stranaka. Metoda utvrđivanja prešutne volje stranaka naziva se subjektivnim pristupom.⁶²

5.1.1. Odlučivanje po pravičnosti (ex aequo et bono, en qualite d'amiable compositeur)

Prema ZA „*Arbitražni sud odlučit će o sporu po pravičnosti (ex aequo et bono, en qualite d'amiable compositeur) samo ako su mu stranke izričito dale takvo ovlaštenje.*“⁶³ Gotovo istu odredbu nalazimo kod UNCITRAL-ovih arbitražnih pravila čl. 33 st. 2.⁶⁴ Unatoč tome što ovu odredbu nalazimo u nekim od najvećih međunarodnih normativnih autoriteta na području arbitražnog prava, odlučivanje po pravičnosti nije prihvaćeno u svim nacionalnim porecima, dok s druge strane neki nacionalni pravni sustavi kreću od pretpostavke da stranke žele suđenje po pravičnosti, npr. SAD.⁶⁵

Sama svrha pravičnosti kao i mnogobrojnih drugih instituta arbitraže jest zaobilaznje krutosti te nesuvremenosti primjenjivih pravila nacionalnih sudova. Kako bi arbitražni sud mogao odlučivati po pravičnosti, potrebno je izričito ovlaštenje stranaka, odnosno treba postojati jasno

⁵⁹ Poturičić, Marina, op.cit. (bilj. 26), str. 72

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.str 75

⁶³ Članak 27. stavak 3. ZA

⁶⁴ UNCITRAL Arbitration Rules, dostupno na: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-rules.pdf>, pristupljeno: 19. 8. 2023.

⁶⁵ Poturičić, Marina, op.cit. (bilj. 26), str. 82

izražena suglasna volja stranaka. To znači da nije moguće sud ovlastiti konkludentnim radnjama na takvo odlučivanje, kao što je to situacija u stranačkom izboru mjerodavnog prava čiji se izbor može izvršiti i prešutno.

Suđenje *ex aequo et bono* obuhvaća shvaćanje po kojem arbitri pri odlučivanju ne polaze od primjene pravnih pravila određenog pravnog poretka ili pravnih instrumenata nego idu u smjeru pronalaženja pravičnog rješenja koje odgovara konkretnim odnosima među strankama.⁶⁶ U praksi nailazimo na još neka shvaćanja izraza „pravičnost“ pa neka od njih govore o tome da, ukoliko stranke ugovore primjenu nacionalnih pravila i suđenje po pravičnosti, utoliko su arbitri ovlašteni odstupiti od primjene nacionalnih pravila ako smatraju da bi njihova primjena prouzrokovala nepravične učinke.⁶⁷ Postoji još cijeli niz shvaćanja pojma pravičnosti, no uglavnom su sva srodna, ali za koje god shvaćanje pravičnosti se opredijelimo, njime se ne može odstupiti od obveze poštivanja ravnopravnosti stranaka, saslušanja stranaka, odredaba ugovora te javnog poretka.

Važno je istaknuti da, iako se koriste kao sinonimi, u doktrini se pravi razlika između instituta „*ex aequo et bono*“ i „*amiable compositeur*“. Naime, „*amiable compositeur*“ nalazi svoje uporište u francuskom pravu, a radi se o ovlaštenju arbitra da zanemare odredbe nekog prava koje nisu prisilne ako smatraju da bi njihova stroga primjena dovela do nepravednog ishoda⁶⁸, dok se za institut „*ex aequo et bono*“ naglašava mogućnost zaobilaženja svih pravnih pravila, pa čak i onih prisilnih. Stoga neki smatraju da se uz pomoć „*amiable compositeur*“ može donijeti odluka koja više odgovara volji stranaka te kojom se neće stvarati nove obveze.⁶⁹

Možemo reći kada stranke ovlaste arbitražni sud da odlučuje po pravičnosti da je riječ o dvojnomo obliku odabira, odnosno odabiru koji se odvija na dvije razine prava mjerodavnog za bit spora. To je iz razloga što će stranke najprije izvršiti svoj izbor tako što će arbitražni sud ovlastiti da odluku donese na temelju pravičnosti, zatim će arbitražni sud na temelju svoga ovlaštenja odabrati mjerodavno pravo. Savjetuje se ovlaštenje uvrstiti u samu arbitražnu klauzulu⁷⁰ te se preporučuje u dugotrajnijim ugovornim odnosima, kao što su to ugovori o opskrbi sirovinama, koncesijski ugovori za iskorištavanje prihodnih bogatstava itd.⁷¹ Suđenje

⁶⁶ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. 225

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Siniša Triva ; prijevod Davor Babić, Nina Tepeš, Siniša Triva, op.cit.(bilj. 31) str.134

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, loc.cit

po pravičnosti nije proizvoljno suđenje, već suđenje prema profesionalnom pravu, u skladu s temeljnim načelima i pravilima.⁷²

5.2. Određivanje od strane arbitražnog suda

Prema ZA: „Ako stranke ne postupe u skladu s odredbama stavka 1. ovoga članka, arbitražni sud će suditi po pravu za koje smatra da je sa sporom u najužoj vezi.“⁷³

Kada je riječ o odabiru mjerodavnog prava za bit spora od strane arbitražnog suda, govorimo o supsidijarnom načinu određivanja mjerodavnog prava. Naime, riječ je o situaciji kada stranke nisu iskoristile ili su propustile iskoristiti prednosti koje im pruža načelo autonomije te svojom dispozicijom nisu izvršile odabir mjerodavnog prava za bit spora. U tom slučaju ovlaštenje za odabir mjerodavnog prava pripada isključivo sudu.⁷⁴ Izvršenje tog nimalo jednostavnog zadatka je preduvjet da bi se arbitražni postupak uopće nastavio.

Ovlaštenje arbitražnog suda prilikom određivanja mjerodavnog prava uže je od onoga što načelo autonomije nudi strankama. Iz navedene zakonske odredbe vidljivo je kako su arbitri dužni suditi po pravu pri čemu nisu predviđena pravna pravila kao u čl. 27. st. 1. ZA, što znači da svoj izbor moraju usmjeriti na primjenjiva pravna pravila u okviru nekog nacionalnog pravnog sustava.⁷⁵ ZA se propisivanjem pravila najuže veze odlučio na izričito određivanje kolizijskog pravila umjesto da uputi na primjenu kolizijskih pravila drugog nacionalnog poretka.⁷⁶ Primjerice, takvo stajalište nije zauzeto u UNCITRAL-ovim arbitražnim pravilima iz 2010. godine. Naime, u čl. 33. st. 1. ⁷⁷ propisano je da će arbitražni sud primijeniti kolizijske norme koje smatra primjenjivim u konkretnoj situaciji, odnosno nije se opredijelio za izričito određivanje kolizijskog pravila kao naš ZA.

Budući da arbitru ovlaštenja ne proizlaze iz države sjedišta kao državnom sucu, arbitar nema pravo foruma (*lex fori*) stoga on nije dužan primijeniti materijalno pravo države foruma niti kolizijska pravila koja se primjenjuju u mjestu arbitraže.⁷⁸

⁷² Ibid. Str. 227

⁷³ Članak 27. stavak 2. ZA

⁷⁴ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, loc.cit.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ UNCITRAL Arbitration Rules, dostupno na: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-rules.pdf>, pristupljeno: 19. 8. 2023.

⁷⁸ Siniša Triva ; prijevod Davor Babić, Nina Tepeš, Siniša Triva, op.cit.(bilj. 31) str.82

5.2.1. Način na koje arbitražni sud može odrediti mjerodavno pravo za bit spora

Sljedeći su načini na koje arbitražni sud može odrediti pravo mjerodavno za bit spora: temeljem objektivnog kriterija pod koji spadaju primjena kolizijskih pravila sjedišta arbitraže, primjena određenog kolizijskog pravila, primjena prava najuže veze te izravno određivanje mjerodavnog prava te primjenom običaja.

5.2.1.1. Objektivni kriterij

Nakon što se utvrdi da stranke nisu ni prešutno odabrale mjerodavno pravo za bit spora, arbitražni sud pristupa njegovom određenju. Faktori koji mogu utjecati na tu odluku su različiti, primjerice izbor ovisi o državnoj pripadnosti stranaka, o sastavu arbitražnog suda, državljanstvu arbitra, sjedištu arbitraže, mjestu sklapanja te izvršenja ugovora.⁷⁹ Tako primjerice u slučaju ad hoc arbitraža arbitri će utvrđivanje provoditi oslanjajući se na propis koji uređuje arbitražu u državi sjedišta, dok će se s druge strane institucionalne arbitraže oslanjati na pravilnik arbitraže.⁸⁰

1) Primjena kolizijskih pravila sjedišta arbitraže

Primjena kolizijskih pravila sjedišta arbitraže je način određivanja mjerodavnog prava za bit spora koji uporište pronalazi u pristupu redovnih sudova koji primjenjuju kolizijska pravila *legis fori* (pravo suda), odnosno pravila međunarodnog privatnog prava države pripadnosti suda.⁸¹ Dosljednost primjene ovog načina dovodi se u pitanje budući da arbitražni sud nije toliko vezan za državu u onoj mjeri u kojoj je vezan državni sud. Kako pravila daju arbitrima široku mogućnost primjene kolizijskih pravila te ako se uslijed tih mogućnosti odluče za ovakav pristup, neće biti rijetkost da će se doći do drugačijih rezultata. Razlog tome je neujednačenost nacionalnih pravila o sukobu zakona.⁸² Tako će neki nacionalni poredci u središte pozornosti staviti izvršenje činidbe, dok će s druge strane određeni nacionalni poredci naglasak staviti na mjesto sklapanja ugovora.

Danas je ovakav način određivanja mjerodavnog prava za bit spora zapostavljen te predstavlja relikv, što je razumljivo uzmemo li u obzir da izbor mjesta arbitraže najčešće nema nikakve veze sa sporom niti s odabirom mjerodavnog prava. Slijedom navedenog, ne čudi suvremeno shvaćanje prema kojem arbitražni sud nije vezan kolizijskim pravilima države sjedišta.⁸³

⁷⁹ Poturičić, Marina, op.cit. (bilj. 26), str. 75

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

2) *Primjena određenog kolizijskog pravila*

Kako bi doskočili nedostacima koji proizlaze iz primjene cjelokupnog sustava međunarodnog privatnog prava određenog nacionalnog pravnog sustava, arbitri raspolažu raznim solucijama. Može se odabrati samo pravilo koje je dio nekog nacionalnog poretka. Primjerice, može se odlučiti da se primjenjuju kolizijska pravila zemalja koja su u vezi s arbitražnim sporom, tipa pravila zemlje državne pripadnosti stranaka. Prednost ove metode je što predvidljivost rješenja dovodi na veću razinu, ali će sve to pasti u vodu ako bi konačni ishod primjene različitih kolizijskih pravila bio takav da ne upućuju na isto pravo.⁸⁴

Svoje uporište arbitri mogu pronaći u nenacionalnim pravilima kao što su konvencije koje uređuju to područje. Jedan od najdosljednijih primjera takve konvencije jest Konvencija o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze (Rim, 1980, dalje u tekstu: Rimska konvencija).⁸⁵

3) *Primjena prava najuže veze*

Primjena ove metode spada u jedno od osnovnih metoda međunarodnog privatnog prava. Sam naziv ukazuje nam u kojem se smjeru kreće, a to je pravo koje je najbliže povezano s ugovorom. Neće svi nacionalni pravni sustavi koristiti istu formulaciju „primijenit će se pravo koje je u najužoj vezi...” nego će određena nacionalna zakonodavstva odmah napomenuti o kojem je pravu riječ, kao što je primjerice pravo prebivališta (*lex domicilii*).⁸⁶ Naravno, izloženo ne jamči da će se svaki put doći do istoga rezultata.

Eklatantni primjer najuže veze nalazimo u Rimskoj konvenciji koja propisuje da, ukoliko stranke nisu odabrale pravo mjerodavno za ugovor, mjerodavno pravo će biti pravo države koje je u najužoj vezi. Nadalje se navodi za koja se prava smatraju da su u najužoj vezi (npr. pravo države gdje nekretnina leži). U prilog najuže veze također ide tzv. „izbjegavajuća klauzula“ koja navodi da pretpostavke iz prethodnih članka neće vrijediti ako se uspostavi da ugovor ima bližu vezu s nekom drugom državom.^{87 88}

Primjer najuže veze nalazimo i u našem ZA stavak 2. članak 27. (pogledati str. 17. „Određivanje od strane arbitražnog suda“).

⁸⁴ Siniša Triva ; prijevod Davor Babić, Nina Tepeš, Siniša Triva, loc.cit.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Poturičić, Marina, op.cit. (bilj. 26), str. 77

⁸⁷ Uredbia(EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze (Rim I), čl.4, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/HR/legal-content/summary/convention-on-the-law-applicable-to-contractual-obligations-rome-convention.html> 19.8.2023.

⁸⁸ Poturičić, Marina, loc.cit.

Smatra se poželjnim u normiranju upotrijebiti pravilo najuže veze jer ćemo samim time lišiti arbitre mukotrpnog posla raščlanjivanja kolizijskih pravila, dok s druge strane neće biti apsolutno slobodni u svome postupanju.⁸⁹

4) Voie directe (metoda izravnog puta)

Metoda izravnog puta predstavlja suvremenije rješenje u arbitražnom pravu. U ovoj metodi arbitražni sud spor rješava izravno, bez postavljanja pitanja o kolizijskim pravilima.⁹⁰ Točnije, ova metoda daje arbitrima potpunu slobodu u odlučivanju koje će pravo primijeniti prilikom rješavanja spora, tako se mogu primijeniti pravila konvencije, opća načela prava, materijalna pravila određenog nacionalnog pravnog sustava, lex mercatoria itd. Iako bi se na temelju slobodne volje arbitra moglo dovesti do zaključka da metoda izravnog puta uključuje i odlučivanje po pravičnosti, to ipak nije slučaj jer je za takvo odlučivanje potrebna izričita suglasnost stranaka.⁹¹ Prilikom korištenja ove metode arbitražni sud utvrđuje poveznicu između ugovora i mjerodavnog prava koja se smatra odlučnom. Poveznica može biti mjesto karakteristične činidbe, mjesto boravišta prodavatelja, mjesto sklapanja ugovora i dr.⁹²

Cilj ove metode je arbitrima pojednostaviti određivanje mjerodavnog prava te ih osloboditi od primjene kolizijskih pravila čiji rezultati u praksi uvelike mogu varirati.⁹³ Nedostatak ove metode jest što se može pokazati upitnom ako je riječ o sporu koji se odnosi na valjanost ugovora ili pitanje vremenskog ograničenja.⁹⁴

5.2.1.2. Primjena običaja

Prema ZA „U svakom slučaju arbitražni sud odlučit će u skladu s odredbama ugovora te će uzeti u obzir mjerodavne običaje.“⁹⁵ Iz navedene zakonske odredbe proizlazi da koji god način odlučivanja o mjerodavnom pravu arbitražnom sudu stoji na raspolaganju, dužan je uzeti u obzir običaje. To također obuhvaća slučajeve kada su arbitri ovlašteni odlučivati po pravičnosti. Arbitri ni u kojem slučaju ne smiju odstupiti od ugovora kao temeljnog pravnog izvora te je arbitražni sud dužan u skladu s time poštovati odgovarajuće običaje.⁹⁶

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Siniša Triva ; prijevod Davor Babić, Nina Tepeš, Siniša Triva, op.cit.(bilj. 31) str.83

⁹¹ Poturičić, Marina, op.cit. (bilj. 26), str. 77

⁹² Siniša Triva ; prijevod Davor Babić, Nina Tepeš, Siniša Triva, loc.cit.

⁹³ Poturičić, Marina, loc.cit.

⁹⁴ Siniša Triva ; prijevod Davor Babić, Nina Tepeš, Siniša Triva, loc.cit.

⁹⁵ Članak 27. stavak 4. ZA

⁹⁶ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, loc.cit

Kako je već rečeno da se arbitraža najviše razvila zahvaljujući međunarodnoj trgovini kao primjer običaja i prakse, navest će se *lex mercatoria*, običaji i praksa koji svoje korijene pronalaze još u srednjem vijeku, a najviše su se razvili među europskim trgovcima od 17. do 19. stoljeća.⁹⁷ *Lex mercatoria* određena je kao precizno organiziran sistem transnacionalnih pravnih načela, pravila i standarda izvedenih iz međunarodnih uzanci, običaja i prakse međunarodne trgovine.⁹⁸

6. OGRANIČENJA PRILIKOM ODABIRA PRAVA MJERODAVNOG ZA BIT SPORA

Prilikom odabira prava mjerodavnog za bit spora ne možemo govoriti o neograničenoj autonomiji stranaka, a niti o pretjeranoj slobodi arbitražnog suda koja je ionako ograničena voljom stranaka.

Neovisno za koji put se odlučimo za odabir mjerodavnog prava na tome putu ipak postoje određena ograničenja čija je svrha možemo reći općenita, a to je uspostava pravne stabilnosti i sigurnosti. Neka od tih ograničenja su javni poredak, koneksitet te vremensko ograničenje.

6.1. Javni poredak

O važnosti poštivanja javnog poretka govori nam činjenica da zaštita javnog poretka spada u temeljna načela arbitraže. Javni poredak definiran je kao „institut kojim se štiti domaći pravni sustav od primjene stranog prava suprotnog osnovnim pravnim načelima domaćeg prava.“⁹⁹ Pravila javnog poretka mogu se razlikovati s obzirom na porijeklo te koje vrijednosti se njime želi zaštititi, kao npr. tržišna sloboda.

Nepoštivanje javnog poretka je razlog za poništaj pravorijeka o kojem sud vodi računa po službenoj dužnosti.¹⁰⁰ Prije negoli poništaj pravorijeka dođe u pitanje, arbitražni sud treba utvrditi je li mjerodavno pravo koje su stranke izabrale u suprotnosti s javnim poretkom države na čijem teritoriju se nalazi sjedište arbitraže (*lex arbitri*). U tom smislu govorimo o ograničenju stranačke autonomije pravilima javnog poretka. Po pitanju poništaja pravorijeka zbog nepoštivanja javnog poretka nailazimo na suglasje, stoga osim našeg ZA¹⁰¹ takvu odredbu nalazimo i u Newyorškoj konvenciji.¹⁰²

⁹⁷ Poturičić, Marina, op.cit. (bilj. 26), str. 83

⁹⁸ Deskoski, Toni, op. Cit. (bilj. 71) str. 296

⁹⁹ Poturičić, Marina, op.cit. (bilj. 26), str. 84

¹⁰⁰ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. 297

¹⁰¹ Članak 36. stavak 2., tč.2. ZA

¹⁰² Konvencija o priznanju i ovrši stranih arbitražnih pravorijeka (Newyorška konvencija), članak 5. stavak 2.

Neodvojivo je uz javni poredak spomenuti pravila neposredne primjene koja čine sastavni dio javnog poretka države. Određena su kao materijalnopravna pravila koja se smatraju esencijalnim za očuvanje političke, socijalne ili ekonomske organizacije jedne države do te mjere da se primjenjuju na svaku situaciju koja je u okviru njihovog područja primjene, nezavisno od toga koje bi pravo bilo određeno kao mjerodavno sa kolizijskim pravilima foruma.¹⁰³

Odredbe o pravilima neposredne primjene nalazimo u našem Zakonu o međunarodnom privatnom pravu (dalje u tekstu: ZMPP) koji navodi „*Neovisno o drugim odredbama ovoga Zakona, sud može primijeniti odredbu hrvatskog prava koja se smatra toliko važnom za zaštitu hrvatskog javnog interesa, poput političkog, društvenog i gospodarskog ustroja, da se primjenjuje na sve situacije koje ulaze u njezino polje primjene, bez obzira na pravo koje je mjerodavno.*“¹⁰⁴

6.2. Koneksitet

O koneksitetu je već bilo riječi. Ovo je ograničenje zahtijevalo da pravo koje bude odabrano ima određenu vezu s predmetom spora, no suvremeni zahtjevi za fleksibilnošću rezultirali su da je koneksitet postao pravni relikv.

6.3. Vremensko ograničenje

Pitanje koje se postavlja u vezi vremenskog ograničenja jest do kojeg trenutka stranke mogu raspolagati svojom autonomijom? Uobičajeno je da stranke već prilikom zaključenja ugovora odaberu mjerodavno pravo, naravno to ne treba svaki put biti slučaj, između ostalog u praksi se pokazalo da izbor mjerodavnog prava vremenski pada sve kasnije. Vremenski pomak ne sprječava stranke da svoj odabir izvrše nakon što je spor nastao te stranke mogu izmijeniti svoj odabir i u tijeku arbitražnog postupka.¹⁰⁵

Odgovor na pitanje vremenskog ograničenja daje nam Rimski konvencija koja određuje: „*Stranke se mogu u svako doba sporazumjeti da se ugovor prosuđuje prema pravu različitom od onoga koje je bilo mjerodavno prema ovom članku ili na osnovi drugih odredaba ove konvencije. Promjene što se odnose na određivanje mjerodavnog prava do kojih je došlo nakon zaključenja ugovora, ne utječu na valjanost ugovora što se tiče njegova oblika u smislu čl. 9,*

¹⁰³ Deskoski, Toni, op. Cit. (bilj. 71) str. 300

¹⁰⁴ Zakon o međunarodnom privatnom pravu (pročišćeni tekst Narodne novine [101/17](#), [67/23](#)), Članak 13. stavak 1.

¹⁰⁵ Poturičić, Marina, op.cit. (bilj. 26), str. 73

kao ni na prava trećih. ¹⁰⁶ Iz konvencijskog rješenja proizlazi da stranke mogu odabrati pravo ako ga nisu odabrale ili novo pravo zamijeniti drugim i to vremenski neovisno. Ako bi stranke izbor izvršile nakon zaključenja ugovora, takav bi izbor djelovao retroaktivno, odnosno smatralo bi se kao da je učinjen prilikom sklapanja ugovora.¹⁰⁷

Problem koji se može javiti vezano za vremensko važenje propisa, posebice kod dugoročnih ugovornih odnosa u kojim je jedna strana država ili osoba javnog prava, je sljedeći. Ugovoreno pravo sklono je promjenama, a posljedice promjena mogu na različite načine djelovati na dugoročni ugovorni odnos. Zato se postavlja pitanje koje će pravo biti mjerodavno, ono koje je važilo u trenutku sklapanja ugovora ili pravo koje je važeće u trenutku kada arbitražni sud donosi odluku¹⁰⁸, odnosno postavlja se pitanje intertemporalnog sukoba zakona.¹⁰⁹ Kako bi se izbjegla pravna nesigurnost, stranke uvode takozvanu „stabilizacijsku klauzulu“, ugovornu klauzulu koja određuje da će se u slučaju eventualnog spora primijeniti pravo kakvo je trenutno na snazi. Smatra se vrlo korisnom uzmemo li u obzir da je država kao stranka u mogućnosti unilateralno promijeniti pravne odredbe.¹¹⁰

S obzirom na navedeno te izložena konvencijska rješenja, može se reći da je vremensko ograničenje prilikom izbora mjerodavnog prava relativne naravi iz evidentnog razloga što su stranačka autonomija, potreba za fleksibilnošću te sloboda disponiranja prevladale vremenske okvire.

7. ZAŠTO JE VAŽNO ODABRATI MJERODAVNO PRAVO?

Samo određivanje mjerodavnog prava je preduvjet da bi se postupak proveo, stoga izostajanje odabira može dovesti do dodatnog spora, a s dodatnim sporom dolazi do vremenskog otezanja arbitraže koja se vjerojatno ugovorila zbog dinamičnosti. Samim odugovlačenjem postupka dolazi i do povećanja troškova te daljnjih komplikacija u postupanju. Primjer nedorečenih situacija i komplikacija možemo pronaći u sukobu common law sustava te europskokontinentalnog sustava prava. Tako je institut zastare u common law sustavima procesne prirode, a u europskokontinentalnom krugu je materijalne prirode.¹¹¹ Također, kada

¹⁰⁶: Uredbia(EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze (Rim I), čl.4, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/HR/legal-content/summary/convention-on-the-law-applicable-to-contractual-obligations-rome-convention.html> pristupljeno: 21.8.2023.

¹⁰⁷ Poturičić, Marina, loc.cit.

¹⁰⁸ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, loc.cit

¹⁰⁹ Deskoski, Toni, op. Cit. (bilj. 71) str. 299

¹¹⁰ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit (bilj.3), str. 222

¹¹¹ Siniša Triva ; prijevod Davor Babić, Nina Tepeš, Siniša Triva, op.cit.(bilj. 31) str.125

mjerodavno pravo nije poznato, teško je dati odgovor na primjerice pitanje kada, kako i na koji način poduzeti neke procesne radnje.

Različiti su razlozi zašto ne dolazi do izbora mjerodavnog prava za bit spora. Možemo krenuti od onih najjednostavnijih, a to je da stranke jednostavno omaškom nisu izvršile izbor, odnosno možda su vjerovale da takav izbor mogu izostaviti jer do spora ionako neće doći, a postoje slučajevi u kojima su stranke, kako bi sačuvale glavni ugovor, jednostavno zaobišle to pitanje jer su znale da se oko izbora prava neće moći usuglasiti.¹¹²

Izbor mjerodavnog prava izuzetno je važan zbog predvidljivosti i pravne sigurnosti. Stoga se izbor mjerodavnog prava za bit spora preporuča izvršiti prilikom sklapanja glavnog ugovora kako bi se sva temeljna načela te prednosti arbitraže na kojima ona počiva pretočila u rutinsko mirno rješavanje spora, a ne u mitološki poznat nam „sizifov posao“.

8. ZAKLJUČAK

Iz izloženog rada vidljiv je krajnji i osnovni cilj arbitraže, a to jest izbjeći prepuštanje u ruke krutosti nacionalnih sudova. Naravno, usavršiti alternativu višestoljetnoj tradiciji državnih sudova koji počivaju na ustaljenom sustavu normi o kojem računa vode nacionalni mehanizmi nije nimalo jednostavan zadatak. Ipak globalizacija, u prvom redu međunarodna trgovina i ljudske potrebe koje se više nisu mogle zadovoljiti rješenjima iz „dvorišta“, potakle su razvoj nečega alternativnog što će doskočiti njihovim zahtjevima, a to je arbitraža. U prilog tome danas svjedočimo mnogobrojnim međunarodnim konvencijama na polju arbitražnog prava čija je konačna svrha harmonizacija na tome području.

Unatoč suvremenim naporima i suglasju, arbitraža se na mnogim poljima ipak susreće s određenom problematikom. Jedna od najvažnijih je svakako izloženo pitanje prava mjerodavnog za bit spora, napori do kojih dolazi prilikom njegova određivanja, nesuglasice s kojima se stranke i arbitražni sud susreću te sami okviri kojih se mora držati.

Najpragmatičniji način suočavanja s ovom problematikom je istinsko korištenje načela autonomije stranaka kao temeljnog načela arbitraže s naglaskom na trenutak stranačkog djelovanja. S obzirom na opseg stranačke autonomije kojom stranke raspolazu u arbitraži, što manje pitanja bi bilo preporučljivo prepuštati slučaju, odnosno arbitražnom sudu koji je svakako odabran njihovom voljom. Tako je odabir mjerodavnog prava za bit spora preporučljivo izvršiti za vrijeme zaključivanja glavnog ugovora (iako i to može biti izazovno)

¹¹² Poturičić, Marina, op.cit. (bilj. 26), str. 74

jer smo iz priloženog vidjeli da neizvršavanje odabira povlači za sobom mnoga sporna pitanja, jednostavnije rečeno „*periculum in mora*“.

9. LITERATURA:

Knjige i znanstveni radovi:

1. Deskoski, Toni, Izbor merodavnog prava za suštinu spora pred međunarodnom trgovačkom arbitražom, Liber amicorum Gašo Knežević
2. Križančić, Marijana, Ugovor o arbitraži, u Pravnik, Zagreb 2002., str. 97-111
3. Lasić, Mile, Arbitražno pravo, Široki Brijeg 2013.
4. Petrović, Milena, Međunarodna trgovačka arbitraža i međunarodno privatno pravo, Revija Kopaoničke škole prirodnog prava, vol. 1, br.1, 2019.
5. Poturičić, Marina, Pravo mjerodavno za bit spora u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži, Pravnik (Zagreb). - 38 (2004), 1(78)
6. Puljko, Vjekoslav, Neovisnost ugovora o arbitraži u odnosu na glavni ugovor, u Pravni vjesnik, 2004., str. 195-205
7. Sajko Krešimir; Kolizijsko i materijalnopravna razina mjerodavnog prava, PRAVO U GOSPODARSTVU, vol.36, 1997,77-86
8. Sajko, Krešimir, Međunarodno privatno pravo, 5. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2009
9. Sikirić, Hrvoje ,Zakon o arbitraži, Okrugli stol;“Alternativni načini rješavanja sporova - medijacija i arbitraža“, Zagreb, 15.3.2002, Odvjetnik. - ISSN 0029-8530. - 75 (2002), 3/4 ; str. 27-31
10. Šago Dinka i Nina Mišić Radanović, Nina: Prorogacija nadležnosti u hrvatskom pravu i pravu... Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 53, 4/2016., str. 1053.-1078.

11. Triva, Siniša ,Zakon o parničnom postupku i Zakon o arbitraži : redakcijski pročišćeni tekst ZPP-a iImpresum Zagreb : Narodne novine, 2011. (Velika Gorica)
12. Triva, Siniša; prijevod Babić Davor, Tepeš Nina, Triva Siniša , Arbitraža i alternativno rješavanje sporova : kako rješavati međunarodne poslovne sporove, Zagreb, 2003
13. Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Komentar Zakona o arbitraži i drugi izvori hrvatskog arbitražnog prava, Zagreb, 2007
14. Uzelac, Alan, Nove granice arbitralnosti prema Zakonu o arbitraži, Pravo i porezi - 1.2002, 2002
15. Uzelac, Alan,Zakon o arbitraži : vrijeme (ni)je za izmjene? : Ugovor o arbitraži / Alan Uzelac., 20. hrvatski arbitražni dani, Zagreb, srpanj 2013. Pravo u gospodarstvu. - ISSN 1330-5476. - 52 (2013), 4 ; str. 771-782

Propisi:

1. Zakon o međunarodnom privatnom pravu (pročišćeni tekst Narodne novine [101/17](#), [67/23](#)),
2. UNCITRAL Arbitration Rules, dostupno na: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-rules.pdf>, pristupljeno: 19. 8. 2023.
3. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, 1985., dostupno na:https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/mediadocuments/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf
4. Zakon o obveznim odnosima (pročišćeni tekst, Narodne novine, [35/05](#), [41/08](#), [125/11](#), [78/15](#), [29/18](#), [126/21](#), [114/22](#), [156/22](#))
5. Zakon o parničnom postupku (pročišćeni tekst, Narodne novine, [53/91](#), [91/92](#), [58/93](#), [112/99](#), [88/01](#), [117/03](#), [88/05](#), [02/07](#), [84/08](#), [96/08](#), [123/08](#), [57/11](#), [148/11](#), [25/13](#), [89/14](#), [70/19](#), [80/22](#), [114/22](#))
6. Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (pročišćeni tekst MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17)
7. Konvencija o priznanju i ovrsi stranih arbitražnih pravorijeka (Newyorška konvencija iz 1958.)
8. Zakon o arbitraži (pročišćeni tekst, Narodne novine, 88/01

9. Uredba (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze (Rim I), dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/HR/legal-content/summary/convention-on-the-law-applicable-to-contractual-obligations-rome-convention.html>, (pristupljeno: 19.8.2023.)

Web izvori:

1. .Pretpostavka razdvajanja u međunarodnoj arbitraži, dostupno na: <https://www.international-arbitration-attorney.com/hr/presumption-separability-international-arbitration/> , pristupljeno 15.8.2023
2. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 10. 8. 2023.
<<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3579>>.
3. Prilisne arbitraže, dostupno na: [https://bib.irb.hr/datoteka/911604.Prisilne arbitraze.pdf](https://bib.irb.hr/datoteka/911604.Prisilne_arbitraze.pdf), pristupljeno 10.8.2023